

Inhoud

Hongerwinter

11

Bevrijding

89

Vrijheid, blijheid

217

De wekker loopt 's ochtends om vijf uur af. Ik stommel mijn kamertje uit, in het halfdonker van de gang wacht onverbiddelijk een rechthoekige vorm: de koffer. Dit is dus de dag.

Het zeil is kil aan mijn voeten. Rillend was ik me bij het aanrecht. Zelfs het waterstraaltje maakt lawaai. Mijn vader loopt op sokken door het huis, omzichtig bewegend om mijn broertje niet wakker te maken. Hij leunt over de keukentafel, snijdt een stuk brood doormidden en kijkt me onderzoekend aan.

'Ben je bang?'

'Nee.' Ik praat moeizaam, mijn keel zit dicht. Ik schuif de halve boterham terug.

'Nog te vroeg?'

Hij helpt me mijn haar in een scheiding te kammen. Ik zie mezelf in de spiegel, een bleke vlek.

Vorige week op school heeft een verpleegster met twee glazen staafjes door mijn haar gewroet, op zoek naar luizen. Ik had haar ijzige voelhoorns plotseling even heel doelbewust en jachtig voelen bewegen, alsof ze een prooi op het spoor was. Zwetend zag ik daarna hoe de zuster in een hoek van de klas met de juf beraadslaagde, haar ogen in mijn richting.

'Ik heb het gezien, kinderen,' zei ze, 'volgende week krijgen jullie de uitslag.'

Wat had ze gezien? Mijn kop zonder haar, kaalgeschoren? 'Luizenkoning,' riepen ze je dan na en wilden niet meer bij je in de buurt komen.

Gelukkig ga ik weg, net op tijd.

‘Een beetje opschieten,’ fluistert mijn vader, ‘we moeten zo gaan.’

In de gang bij de deur staat de koffer, dreigend en onontkoombaar.

Ik verdwijn in mijn kamertje om mijn jas aan te trekken. Doelloos loop ik door het langwerpige ruimtetje. Wat zoek ik, alles is ingepakt. Ik gaap geluidloos en nerveus. Als ik de gang in stap kraken de planken, het trappenhuis knarst in naden en kieren. Even sta ik benard stil, dan ga ik de donkere trap af. Mijn voeten tasten naar de treden die ik overdag honderden keren zonder aarzelen op en af ben gehold. Mijn vader, die de deur in het slot draait, sist me waarschuwend achterna: ‘Stil, de burens slapen nog.’

In het portaal tweehoog wacht ik tot mijn vader bij me is, ik laat hem langs me gaan en volg hem, een hand bangelijk om de leuning geklemd, in de duistere tunnel.

De buitendeur staat halfopen, een baan vroeg zonlicht vol rondzwevende stofdeeltjes valt schuin naar binnen.

Mijn vader geeft me de koffer.

‘Zet maar vast op de stoep.’

Ik doe een paar onwennige passen in de verlaten straat. Mijn schaduw valt langgerekt en helder over de stoepstenen. De koele ochtendlucht prikkelt in mijn neus en waait langs mijn blote knieën. Ik nies. Het geluid ketst helder tegen de huizen. Ik kijk omhoog, naar de ramen. Sommige zijn kruiselings beplakt met stroken bruin plakband of bedekt met rollen neergelaten verduisteringspapier. Door stukgeslagen ruitjes steken hier en daar geïmproviseerde pijpen van noodkacheltjes.

De balkondeuren die openstaan zijn als gapende monden, ze ademen stilte en slaap. Dit is dus de dag, ik ga hier weg. Als de kinderen uit de straat straks wakker worden ben ik er niet meer.

Annie en Willie, Jan, Kareltje, Appie: ik ben vertrokken. Weg. Naar de boeren.

Eergisteren had ik het zelf nog niet geweten. Een collega van mijn vader, meneer Anderson – ‘Frits’, zei mijn vader – was bij ons thuis gekomen. Ze hadden in de kamer zitten praten met de deur dicht.

‘Ga jij zolang in je eigen kamer. We zijn direct klaar.’

Toen meneer Anderson weg was kwam mijn vader bij mij op bed zitten en sloeg een arm om me heen. Raar.

De volgende ochtend had ik gekeken hoe mijn vader eten voerde aan mijn broertje, lepel voor lepel. Zonder op te kijken had hij over het lege bord geschraapt alsof de bodem eruit moest, en plotseling had hij gezegd, langzaam en nadrukkelijk: ‘Weet je, Jeroen, je kunt een poosje bij de boeren gaan logeren, meneer Anderson heeft het bij Fokker gehoord. Maandag gaat er een auto weg, dan kan je mee. Veel eten en buiten spelen.’

Hij had me aangekeken alsof hij tegen een vreemde sprak, zonder overtuiging.

‘Ik denk dat we dat maar moeten doen. Het is beter voor jou, een poosje weg hier. En het scheelt in eten voor Bobbie.’

Ik had niets gezegd en met mijn vinger onverschillig figuurtjes op tafel gedraaid.

‘Het is niet voor lang, de oorlog is gauw voorbij. Ze zijn al in Frankrijk. Dan kom je weer thuis.’

Ik kijk omhoog, naar ons balkon, waar het gordijn uitbolt in de wind. Daarachter, in het zijkamertje, slaapt mijn broertje. Als die straks wakker wordt en gaat huilen is er niemand om hem uit zijn wieg te tillen, hij zal de buurt bij elkaar brullen.

Het weggaan dat ik aanvankelijk lusteloos en slap had aanvaard, is me opeens volkomen duidelijk. Ik krijg kramp tussen mijn wenkbrauwen, in de pijnlijke holte van mijn maag galmt de angst. Mijn lichaam trekt samen, ik heb het gevoel dat ik moet overgeven.

Mijn vader komt naar buiten met de fiets, hij trekt de deur zacht achter zich dicht en zet de fiets zo geluidloos mogelijk langs de stoepwand. Zijn gezicht staat strak en moe.

Ik stap op de bagagedrager, mijn vader zet de koffer tussen ons in. Ik schuif wat naar achteren, de spijlen van de bagagedrager drukken koud in mijn zitvlak, de rand van de koffer snijdt in mijn dijen.

Met een onhandige boog rijden we weg, de ijzeren velgen ratelen over de stenen. Bij elke hobbel krimp ik in elkaar en klem me vast aan mijn vaders jasje.

Voordat we de hoek om rammelen kan ik nog net ons eigen raam zien, ons eigen balkon. Het zonlicht weerkaatst in het glas en de witte vitrage waait naar buiten als een bleke hand. Daag.

We nemen de Admiraal de Ruyterweg en daarna de Rozengracht. Nog nooit heb ik de straten zo verlaten gezien, uitgestorven. De tramrails liggen roestig en lang uitgerekt over het wegdek. Bij een opengebroke gedeelte vol zanderige kuilen stappen we af en lopen over het trottoir. Onhandig houd ik de koffer op de bagagedrager in evenwicht. Waarom hebben we zo'n haast?

We lopen langs een leeg huis. Door de stukgeslagen ruiten zie ik een man en een vrouw op hun knieën liggen. Ze slopen planken uit de vloer. Als we voorbijlopen houden ze verschrikt op, de vrouw drukt zich tegen de grond alsof ze erin wil verdwijnen. Beschaamd voor ons indiscreet kijken draai ik mijn hoofd af.

'De auto staat bij de Dam, naast het Paleis,' zegt mijn vader. 'Ik hoop tenminste dat hij er al is, anders moet je wachten. Ik ga meteen terug, vanwege de moffen. En Bobbie wordt straks wakker.'

Bij een winkel die eruitziet of hij al lange tijd buiten gebruik is, een groezelige etalage in een vervallen pui, staat een aantal mensen zwijgend in een rij. We ratelen erlangs. Mijn ogen kruisen de blik van een man die tegen de muur staat geleund. Een grauw afstandelijk kijken.

Ik wil terug, ik wil niet weg. De auto staat er vast nog niet, het is te vroeg.

Dan zie ik aan de schaduwkant van het Paleis de rechthoekige vorm: een kleine vrachtauto met een zeildoek over de laadruimte. Voorin zit een gebogen man, hij kijkt door de gore voorruit.

'Is dit de auto voor Friesland, voor de kinderen van Fokker?'

De man heeft slaperige ogen. Hij mompelt iets tegen mijn vader dat ik niet versta. Misschien zijn we fout, is het gewoon een vergissing.

We gaan naar de achterkant van de auto, mijn vader tilt de koffer over de laadklep.

‘Wat wil je, buiten blijven of zal ik je er vast in helpen?’

Ik kijk naar de hoogte van de bak: kom ik daar zonder hulp ooit bij?

‘Zet me er maar in.’

De ijzeren bodem is koud aan mijn knieën. In een hoek ligt een stapel grijze dekens, maar ik durf ze niet te pakken.

‘Pappie.’

Mijn vader is teruggelopen naar de voorkant van de auto en praat weer met de chauffeur.

‘Pappie, ik voel me niet lekker. Ik ga liever mee terug, ik word vast ziek.’

Als het mijn moeder was geweest zou ik luidkeels en hartverscheurend hebben gehuild en me aan haar hebben vastgeklampt. Ze zou me mee terug hebben genomen.

‘Een beetje flink zijn, jongen.’ Mijn vader geeft me een stamkaart in mijn handen waaraan een paar velletjes voedselbonnen zijn vastgemaakt. ‘Daar moet je goed op passen, ze zullen er in Friesland wel naar vragen. Niet kwijtraken.’

Hij hijst zich een stukje aan de auto omhoog en ik sla mijn armen om zijn nek. ‘Pas goed op hè. En schrijf.’

Ik kan niet antwoorden. Mijn lichaam schokt van ingehouden angst. Door een waas zie ik hoe het blauw van zijn jasje zich van de auto verijdert. Een armzwaai, helder door de zon belicht, dan is hij de hoek om. Weg.

Vanuit de cabine tikt de man op het ruitje.

‘Ik ga nog even,’ roept hij, ‘het duurt nog een tijd voordat iedereen er is.’

De deur van de auto slaat dicht. Een paar mussen aan de overkant van de straat tjilpen in de zon. Ik kruip naar de verste hoek van de laadbak en zet de koffer naast me. Ik trek mijn knieën op en voel hoe een druppel op mijn been valt en langs mijn dijbeen naar beneden kriebelt.

Ik word wakker door een paar duwen tegen mijn schouders. Naast me zit een meisje dat met veel sjorren en rukken een tas achter zich probeert te plaatsen. Ze leunt tegen me aan en maakt geluiden die het midden houden tussen lachen en huilen. Ze heeft een strikje in haar haar dat slap omlaaghangt en een rode neus die ze met slurpgeluiden ophaalt.

Ik ga rechtop zitten. Er zijn zeker wel zeven kinderen bij gekomen. Ze zijn stil en bleek, niemand praat. Sommigen zijn netjes aangekleed, anderen zien er sjofel uit. Ik zie dat er een jongen bij is met een kaalgeschoren hoofd. Luizenkoning. Het meisje naast me heeft een benauwde, schrale lucht in haar kleren die op mijn keel slaat. In de zon, naast de auto, staat een vrouw met een groen hoofddoekje om, ze praat geanimeerd met de chauffeur.

In de stad is het drukker geworden, er lopen mensen langs de auto. Sommigen kijken met een onderzoekende blik naar binnen, alsof ze iets zoeken. Een eindje verderop langs het trottoir staat een legerauto met een gewapende soldaat ernaast.

‘Luisteren jullie,’ de vrouw met het hoofddoekje buigt zich naar binnen, ‘we mogen van de Duitsers vanavond pas gaan rijden. We wachten nog op een paar kinderen. Wie naar de wc moet kan straks even met me meegaan.’

Het meisje naast me klautert uit de auto. Ik moet plassen, maar blijf in mijn hoek zitten. Ik leg mijn hoofd op de koffer en val wezenloos in slaap. Deze auto bestaat niet, de kinderen bestaan niet, ikzelf besta niet. Toch blijf ik de geluiden in de auto registreren, ze klinken veraf, als uit een ander bestaan.

De tijd lijkt in wachten opgelost. Hoe lang we daar zitten, drie uur, tien uur, een dag, ik weet het niet.

Er zijn nog meer kinderen bij gekomen, de auto lijkt vol lichamen, koffers, tassen, alles chaotisch door elkaar. De juf zit in het midden, haar knieën opgetrokken. Ze heeft het groene doekje over haar benen gelegd. Oplettend kijkt ze om zich heen alsof ze ons stuk voor stuk controleert.

Het licht buiten is veranderd, er zijn bijna geen mensen meer op straat. De Duitse auto zie ik nog staan, de soldaat is weg.

Ik steek mijn hand op.

‘Ik moet plassen.’

De juffrouw wenkt zwijgend. Ik kruip naar de achterkant van de auto en klim over de klep. De juf pakt me bij mijn ellebogen en laat me zakken. ‘Naast de auto maar.’ Ze wijst opzij. Tussen de auto en het Paleis is een smalle strook trottoir. Mijn benen voelen knikkelig. Als ik mijn broek open wil maken ben ik zo krachteloos dat ik de knoopjes niet los kan krijgen en bijna in mijn broek plas.

Terwijl het straaltje tegen de muur spettert, ril ik. Een geluid ontsnapt aan mijn keel en mijn tanden klapperen. Het is avond, de lucht wordt grijs. Huiverend kijk ik over mijn schouder: is dit nog dezelfde plek waar mijn vader me heeft gebracht? Is mijn huis in deze stad, en onze straat? Welke kant moet ik op, hoe ver is het?

Dit is een breekbare, glazen droom, alles lijkt vervaagd en lang geleden. Ik draai me om. De chauffeur hangt uit het raampje en kijkt hoe ik plas. Ik schuifel achteruit. Tegen de muur en op de stoep is een donkere vlek, een teken dat ik achterlaat, een noodsein voor wie me mocht zoeken.

Ik word weer omhooggehesen en kruip naar mijn hoek. Elk kind is een eiland waar een ander niets te zoeken heeft, dat je niet mag raken.

Tegenover me zie ik een gezicht dat ik ken. Het is de jongen die met zijn hoofd half weggedoken onder een jas heeft gezeten. Hij lacht en ik lach onzeker terug.

‘Jan,’ zeg ik.

Hoe kan dat, hoe komt Jan in deze auto? Jantje Hogervorst, een jongen uit mijn straat, uit het huis tegenover ons.

Jan is rechtop gaan zitten. ‘Kom naast me,’ sist hij en schuift wat opzij, ‘plaats genoeg.’

Maar ik kijk wel uit, ik laat mijn koffer niet alleen. Jan kruipt naar me toe, hij schuift tussen mij en het meisje in. Onmiddellijk heb ik het gevoel dat ik lossere kan gaan zitten. Onze benen leu-

nen tegen elkaar en Jan duwt een hand in mijn knieholte.

‘Kouwe poten.’

Hij draait zich naar het meisje toe. ‘Hoe heet jij?’ zegt hij bazig. ‘Hij heet Jeroen en ik Jan. Ga jij ook naar Friesland?’

Ze buigt wat van hem weg en kijkt vijandig. ‘Ik woon hier vlakbij,’ zegt ze haastig. ‘In de Bloedstraat. Ik heet Greetje.’

Ze begint te huilen, eerst zacht, dan met gierende uithalen. De juf draait zich om, ze kijkt woedend.

‘Een beetje stil daar, jullie.’

‘Ze stinkt als een paard ook nog,’ zegt Jan, ‘schuif eens wat op, dat hou ik niet uit.’

Kribbig duw ik me wat verder in de hoek. Ik voel dat Jan dichterbij tegen me aan zakt, hij ademt nadrukkelijk.

Dan val ik ook weer in slaap.

Door mijn oogleden zie ik boven mij de toppen van bomen langsflitsen die door een opening in het zeil zichtbaar zijn. Telkens een pijlsnelle blik in een donkere schacht van heftig ruisende takken en bladeren.

‘We zijn al bijna bij Hoorn,’ fluistert de juf, ‘maar bij de Afsluitdijk moeten we wachten tot het helemaal donker is.’ Ze kijkt op haar klokje. ‘Half negen.’

Ik denk aan mijn moeder, waar zou ze zijn? Misschien zijn we wel langs haar gereden zonder dat ik het wist.

Drie dagen geleden was ze weggegaan, samen met haar zuster. Alle twee op een rammelfiets. ‘We gaan de polder in,’ had ze gezegd, ‘aardappels halen bij de boeren. Misschien wel meer, als we boffen. Meel en melk.’

Vanaf ons balkon had ik ze nagekeken, hoe ze samen de straat waren uit gefietst, lege zijtassen aan hun bagagedragers. Toen ze omhoogkeek en zwaaide had ik niet teruggezwaaid: moest ze maar weten dat ik boos was.

Als ze terugkwam zou ik vertrokken zijn, zou ze alleen pappie en Bobbie vinden. Had ze maar niet weg moeten gaan, nu is het te laat. Zou dit de polder zijn, waar we nu door rijden? Als ik bij de

achterkant ga zitten kan ik beter op de weg kijken. Je weet maar nooit, misschien zie ik haar opeens.

Zou ze het erg vinden dat ik er niet meer ben, zou ze schrijven? Maar misschien gaat de post wel niet tot Friesland.

De auto stopt abrupt. Ik val tegen Jan aan, een koffer klappt om. 'De Duitsers,' hoor ik zeggen.

Buiten klinken stemmen, even later gaat de klep van de laadbak omlaag. Buiten staat een soldaat, geel licht weerkaatst in zijn helm. Hij draagt een geweer. Een man met een pet op kijkt naar binnen, achter hem staat onze chauffeur, zijn handen in zijn zakken. De juf kruipt door de auto naar achteren en geeft papieren aan de Duitser. Het lijkt wel een samenzwering en doet me denken aan onze oorlogsspelletjes, 's avonds in de bosjes langs de gracht.

'Kinderen, luisteren. Allemaal rechtop zitten met je eigen bagage bij je.'

De soldaat met het geweer klimt naar binnen en beweegt gebukt tussen ons door. Hij schuift wat aan de koffers en twee jongens moeten opstaan. Als ze weer mogen zitten tikt hij ze op hun wangen. Niemand maakt een geluid.

De man met de pet springt uit de auto en zwaait.

'Gute Reise.'

'Goeie reis zegt hij,' zegt de juf, 'zwaaien jullie maar.'

Greetje naast ons begint gesmoord te giechelen.

Een soldaat die uit het donker opduikt schijnt met een lantaarn de laadbak door, een priemend zoeklicht. Daarna is het plotseling donker.

Iedereen begint onmiddellijk te praten, we kruipen allemaal van onze plaats. 'Waarom deed hij dat? Wat moest hij van jullie? Gaf hij jullie een klap?' We zijn allemaal nieuwsgierig naar de twee jongens, ze zijn onze helden.

'We schuiven meteen de bagage bij elkaar, dan is er plaats voor jullie allemaal. Als we de dekens uitspreiden kan iedereen slapen.'

We liggen dicht tegen elkaar aan, als lepels in een doosje. Jan en ik hebben onze gezichten naar elkaar toe gedraaid, ik voel zijn adem in mijn gezicht. Alles is heimelijk en spannend opeens. We

kijken elkaar aan en ik voel een por onder de deken.

Jan grinnikt. Hij draait zich om. Stilte.

Uit het donker zie ik mensen dichterbij komen. Ze kijken omzichtig om zich heen en bewegen geluidloos.

‘Wie heeft de leiding hier?’ fluistert een stem. ‘We moeten naar Amsterdam. Er is een jongen niet goed geworden, hij ligt verderop in de berm. Kan hij met jullie mee?’

Het blijft stil. Slaapt de juf of doet ze alsof? Ik probeer te zien hoeveel mensen er staan en richt me wat op. Stel je voor dat mijn moeder erbij is, dat zou toch kunnen.

‘Alstublieft, er is haast bij. Heeft niemand hier de leiding?’

‘We gaan de andere kant op. Dit is een kindertransport naar Friesland.’

De stem van de juf klinkt gedempt, alsof ze een doek voor haar mond heeft.

‘Jullie moeten weggaan, het is te gevaarlijk.’

Iemand begint zacht te jammeren. Iedereen in de auto is klaarwakker. Mijn hart bonst. Er klinken voetstappen en Duitse stemmen.

De onbekenden duiken weg, we horen hoe ze zich haastig uit de voeten maken.

De auto rijdt weer, hobbelen en langzaam.

‘Nu gaan we de Afsluitdijk op,’ fluistert de juf. ‘De vliegtuigen mogen ons niet zien, dan zijn we er geweest.’

Jan kruipt dicht tegen me aan, een arm om me heen, knieën in mijn knieholten. Onverwacht grijpt een hand me stevig tussen mijn benen.

‘Lekker neuken,’ fluistert hij in mijn oor.

Ik til met een schok mijn hoofd op. De juf is ook gaan liggen, ik zie allemaal grijze heuveltjes om me heen. In de andere hoek klinkt een geluid alsof iemand onderdrukt huilt. De greep in mijn kruis verzwakt.

‘Weet je hoe lang het nog is? We moeten bij elkaar blijven, hoor. Hé, luister je? We laten ons niet uit elkaar halen.’

Ik wou dat Jan zijn mond hield.

'Slapen, iedereen,' sist een stem.

Ik pak Jans hand en trek die omhoog naar mijn borst. Af en toe rijdt de auto door een kuil, dan dreunt mijn hoofd op de harde bodem. De arm van Jan voelt veilig aan. Ik luister naar het geluid van de banden over de weg.

We schrikken wakker omdat de achterklep openslaat en een paar koffers met een klap naar buiten vallen, je hoort ze slierten over het wegdek.

Er is gehuil, een paar kinderen staan verward op en worden weer omlaaggetrokken. We bonken op de cabine, maar de chauffeur rijdt door. Buiten is het pikdonker.

De juffrouw buigt zich buiten de auto en hijst de klep omhoog.

'Misschien is het mijn koffer wel,' denk ik. 'Geen ondergoed meer, geen handdoek, geen sokken. Waar is mijn stamkaart?'

Ik voel in mijn broekzak. De arm van Jan glijdt van me af. Ik zal mijn hand op de stamkaart houden, anders ben ik die straks ook nog kwijt.

De auto rijdt met gedoofd licht over de dijk. Dat ruisen dat niet ophoudt is de zee. Een meeuw waait als een stuk papier rakelings over het wegdek en verdwijnt in het donker. De auto is een mol die door de nacht wroet.

De kinderen slapen, als dieren in schrikhouding. De lichamen schudden eensgezind bij elke oneffenheid in de weg. Alleen de juf ligt wakker. Ze kijkt met starre wijd open ogen naar het flapperende zeildoek.

2

Verkreukeld en met groezelige, ontdane gezichten staan we in de mistige ochtendlucht op een kluitje bij elkaar. Twee bonkige mannen hebben ons uit de auto getild en nu wachten we gelaten af.

Jan is op zijn koffer gaan zitten, hij kijkt naar de grond en gaapt voortdurend, niemand zegt een woord.

De juf is met de chauffeur een eind van de auto weggelopen. Wat bespreken ze?

We staan op een kruispunt. Ik zie in drie richtingen een stille landelijke weg verdwijnen. Het dorp strekt zich naar twee kanten uit, kleine huisjes, tuintjes, een kerk. Er is geen mens te zien, alles slaapt.

De weg tegenover ons verdwijnt in vochtig weiland waar koeienruggen bewegingloos uit de mist omhoogsteken als zwart-witte stenen in een grijze rivier. Is dit nu Friesland? Dat kán toch niet.

‘Friesland is een van Nederlands noordelijkste provincies’ heb ik op school geleerd. Witbevoren bergen en sneeuwvelden had ik me daarbij voorgesteld. Noordpool, IJsland, Friesland: het had een koud en geheimzinnig beeld bij me opgeroepen van ijsbergen en noorderlicht, onbekende, verstijfde werelden.

Waar we nu zijn aangekomen is precies hetzelfde als wat ik zag wanneer ik met mijn vader en moeder in de vakantie een dagje in de omgeving van Amsterdam ging fietsen: groene bomen, een dorpsstraat, lage huisjes, er is helemaal niets om later in de straat over op te scheppen.

Maar misschien is dit alleen maar een halte op de reis, een tussenstop op de weg naar onze geheimzinnige bestemming. Uit een naargeestig gebouwtje met een puntige gevel, dat het midden houdt tussen een kerk en een opslagplaats, komen wat mensen naar buiten, boers uitzijnde mannen op klompen.

Ze spreken gedempt en lopen bedachtzaam, zwaarwichtig bewegend, naar de juf. Een van hen houdt de deuren van het gebouwtje open en wenkt naar ons: we moeten naar binnen.

In het gebouwtje ruikt het vochtig, een muffe lucht alsof er lange tijd niemand is geweest.

Behoedzaam schuifelen we over de planken vloer en gaan stil op de smalle banken zitten die langs de muren staan. De ruimte is kaal en hoog, er staat een kast met rijen blauwgekafte boeken en